

Från interna angelägenheter till farkoster mot rymden
– punkter om samarbeten, haverier och ensamma hjärtan

av Jan Åman

1. Glöm inte att böcker också är dina vänner, liksom telefonen, sängen, datorn, gatorna – och inte minst du själv.
2. Regret about history's absence is a tiresome reflex. It exposes an unspoken consensus that history's presence is desirable. 1
3. Att vara nostalgisk inför förlorad energi är lika tröttsamt och trötande. I ett utspritt och demokratiserat universum är det nödvändigt att ständigt definiera och omdefiniera vad som är konstens möjligheter, om den – liksom andra uttryck – egentligen har några möjligheter och vilka de egentligen är. Men det är lika viktigt att slänga möjligheterna över bord: att utsätta sig på andra sätt.
4. Oh, give us money!2
5. Att utsätta sig för att stänga sig inne på Islands landsbygd med ett antal konstnärer från grannländerna i Norden och stanna där under en så lång period som ett par-tre månader är givetvis objektivt sett ett fullständigt vansinne. Dessutom är det i det här fallet tydligt och öppet redovisat att det terapeutiska inslaget i TAR-get är lika viktigt som arbetet med själva utställningen (eller i alla fall nästan). Vaför gör man så? Finns det inte bättre och bekvämare sätt att ta sig fram som konstnär?
6. Det är inte så säkert att bra konst föds ur ideala omständigheter. Och det är ingen speciellt avancerad utsaga att säga att det inte är så lätt att veta vad som är en ideal omständighet. De senaste årens processinriktade konstnärliga projekt, där man på sätt och viss vänder publiken ryggen för att skapa en intern kommunikation och kontakt konstnärerna emellan – de har nog sin grund i en sådan känsla. I ett samhälle där allt är... OK, utan synliga konflikter eller krig, men där väderingssystem och intellektuellt eller konstnärligt arbete knappast står i centrum för intresse annat än som dekorativa element... ja, då måste konstnärerna hitta på andra sätt att arbeta och samla energi ibland.
7. Marcel Duchamp tippade vid en intervju någon gång på 60-talet att konstnären i framtiden skulle ”go underground”, dra sig undan den yttre världens glam och yra för att agera från en mer dold position. Han har nog fått både rätt och fel. Konsten har blivit en del av samma massmediala hysteri som allt annat, konst marknadsförs av medierna på samma sätt som CD-ställ eller jeans. För det mesta är konsten inte mer sofistikerat presenterad än några andra nyheter, bara med lite krångligare ord. Och långsiktighet finns över huvud taget inte på dagordningen. Men det är viktigt att komma ihåg att detta inte bara gäller medierna, utan är ett samhällstillstånd som konstnärer lika mycket som alla andra har ett behov att skapa en relation till, kritiskt granska, men också acceptera som en del av verkligheten.
8. Pizza Hut: the new international style.3
9. Jag själv har utsatt mig för samarbetets och processens möjligheter och faror. I nästan alltför hög grad. Ett positivt exempel: 1992 arbetade jag med konsten i den svenska paviljongen på Expo 92 i Sevilla.

Jag bjöd in en del konstnärer jag arbetat med tidigare, vi trivdes i värmen – men förskräcktes av stämningen och miljön i den svenska paviljongen: en utslätad historia av det mest förskräckliga och officiella slag, där allt skulle representeras men inget presenteras. Dagen innan öppningen fick vi nog, tog oss in på natten och byggde om ett helt rum, rev ner paneler, målade om, satte in nya möbler, ny matta, satte belysning. Vi var nöjda. Paviljongledning var dock allt annat än nöjd på morgonen... de ylade och skrek och tyckte att allt var förstört. Ända till det svenska kungahusets representant tittade in där – och sa att äntligen, äntligen hade hon hittat ett rum som kungen och drottningen kunde ha för privat bruk och speciella gäster. För oss var detta en rolig historia och en lång näsa åt ledningen – den poäng jag ville komma fram till var att vårt kollektiva arbete var en energikick utan like. Vi höjde oss över oss själva, tog mod till like och genomförde en fullständigt vansinnig sak – och det gick hem. Det föddes ur frustration, ur motstånd – och (kanske därför) blev det ganska lyckat. När vi senare arbetade under mer än ett år på ett gemensamt projekt – en byggnad för Uppsala – upptäckte vi att olika vanor och yrkesroller krävde mer än vi trodde. Det krävdes massvis med energi för att komma till tals med det enkla faktum att arkitektur kräver långsamt och tålmodigt arbete för att lösa rumsplaner, medan konsten kräver massvis och tålmodigt arbete med helt andra saker. Sammantaget blir det väldigt mycket tid.

10. I try to avoid self-criticism, to find a gap in it – in spite of the fact that it is something impregnating all of us.⁴

11. Av slumpens skördar och av en lust att dra mig undan dess huvudfåra och huvudstäder har jag kommit att de senaste tio åren uppleva det ryska konstklimatet på ovanligt nära håll. Av historisk nödvändighet är den samtida konsthistorien speciell. På grund av Sovjetepokens kontrollsystem kom konstnärerna att tvingas arbeta med helt andra medel än i väst. Eftersom man inte hade möjlighet att offentligt visa det man tyckte, tänkte och gjorde skapades en underground-kultur i konstnärernas egna lägenheter. Det var i köken konsten och dess mycket starka ställning som motståndskraft skapades. Konstnärerna samtalade och bollade idéer, de hade varken materiella eller andra möjligheter att inrikta sig på någon specifik teknik eller genre. Samtal, performance, bild och text samsades sida vid sida utanför marknadskrafter och utanför medier. Och det hände något. Det var här Kabakovs berömda böcker skapades, för att bara ta ett känt exempel. Motståndet mot en förtryckande regim skapade en energi som spred sig från mun-till-mun, hand-till-hand, öga-mot-öga.

12. But I kept my tie, I even wore it, knotted round my bare neck, out of sheer bravado I suppose. It was a spottet tie, but I forget the colour.⁵

13. Mötet med Ryssland och Sovjetunionen skapade inte minst en möjlighet att titta tillbaka på förhållandena här hemma med andra ögon. Till sist försökte jag tillsammans med Viktor Misiano i Moskva föra samman de två olika världarna i ett minst sagt ambitiöst projekt. Vi ville inte bara föra samman ryska och svenska konstnärer och kulturer och språk – vi ville också undersöka om man kunde bryta ett statistiskt mönster för hur grupputställningar vanligtvis ställs samman – med olika representativa verk prydligt placerade i samma lokaler. Vi valde därför att själva kliva åt sidan, att bjuda in konstnärer som skulle få träffas under ett par års tid, utbyta idéer och tankar och på så sätt gemensamt arbeta fram ett konstverk. Hur det skulle se ut hade vi ingen aning om. När konstnärerna möttes blev det totalkonfrontation. Förmodligen känner de

flesta till de ”skandal”-artade händelserna vid vernissaget. Bakgrunden till dem var att språksystemen, de kulturella koderna vägrade att mötas. Ryssarna sökte frenetiskt konfrontation och totala världsbilder. Svenskarna hade svårt att förstå dogmatiken och blev istället desto tystare.

14. What is to be made of the new material? Can't it be shaken up and reconstituted in any form whatsoever and then be regarded from a “concrete” viewpoint as inviolable?6

15. Jag skall inte här gå in på hela de process som låg till grund för vad som hände. Men det intressanta var att de flesta av de svenska – och övriga västerländska konstnärer i projektet – mer och mer under processens gång kom att betona det omöjliga i samarbeten över huvud taget. Omständigheterna var visserligen extrema – det handlade från den ryska sidan om en önskan om totala samförstånd för att omforma världen istället för parallella individer som kunde hitta vissa gemensamma attityder och förhållningssätt. Och jag tror nog att konstnären är och förblir en ensam individ. Men för att samla energi, för att dra sig undan ett tag, för att komma ifrån larm och yra och kortsiktiga marknader – kan det vara bra att isolera sig ibland. Att samarbeta med någon annan handlar i första hand om att samarbeta med sig själv.

16 Since each of us was several, there was already quite a crowd.7